

Ètica i estètica de les lletres

Una frase llarga —que són les bones— del llibre pòstum que s'acaba de publicar de Rafael Chirbes, *Diarios. A ratos perdidos, 1 y 2*, amb pròlegs excel·lents de Marta Sanz i de Fernando Valls (Barcelona, Anagrama, 2021), ens permetrà començar com cal aquest article: “Los hombres forman una masa indolente ante cualquier cuestión moral (creo que lo decía Musil) y él, en cambio, necesita quebrar continuamente esa indolencia moral de los demás”.

Aquest és tan sols un dels eixos d'aquest extraordinari dietari, possiblement el millor que s'ha publicat a Espanya als darrers vint, trenta o cinquanta anys. Apuntar diàriament allò que a un li passa pel cap, o allò que li ha succeït al llarg del dia, pot ser una cosa sense cap interès, com ha quedat demostrat amb els diaris de Joaquim Molas, publicats també fa poc, que produeixen una vergonya aliena de dimensions escatològiques. I és que els diaris consisteixen en un transvasament a l'escriptura, l'estil i la llengua d'un caràcter i d'una perso-

neu-ho “sexe” si així us plau— i la literatura. Pocs escriptors de diaris han pogut citar, al lloc que esqueia, sense calçador ni alçaprem, literatures tan diverses com les d'Èsquil, Lucreci, Boccaccio, Montaigne, Goethe, Melville, Dos- toievski, Proust, Kafka, Hermann Broch, Juan Marsé o Thomas Mann. (Aquest darrer, per cert, autor d'uns diaris en què l'autor només sembla preocupar-se pels desarreglaments del seu aparell digestiu.) Afegim-hi els crítics que comenta, que no són mai de segona fila: Auerbach, Bajtin, Lukács, Benjamin o Barthes.

Quan hom pensa en altres proeses diarístiques del segle XX, troba que en aquests apunts hi ha la mateixa densitat que en els diaris de Musil, tan al·ludit per l'autor; hi ha el mateix anhel de redempció que en els de Kafka; i hi ha una distància d'abisme entre aquestes reflexions sobre els llibres llegits i apunts del natural, i, posem per cas, els pensaments que es llegeixen als *Cahiers* de Paul Valéry, que només són el fruit d'una intel·ligència enorme, però també de la grisor de tota una

Rafael Chirbes: quan els diaris són un transvasament a l'escriptura d'un caràcter. / JESÚS CISCAR

nalitat; i hi ha homes que l'han tingut molt minsa. No és el cas de Chirbes (Tavernes de la Vallidigna, 1949-2015): un nen educat en un hospici, un adolescent gai en un context espanyol repressiu i sinistre, un home que va esdevenir escriptor de novel·les gràcies a la confiança que va dipositar en la seva persona l'agudíssim Jordi Herralde, llavors (com ara) ànima de l'editorial que va fundar.

Diguem que aquests diaris obeeixen a aquella necessitat que Rilke demanava per a tota escriptura, del gènere que fos: si un llibre no ha de resultar imprescindible, llavors és millor no escriure'l: vet aquí una llecció per la qual es fonen, en l'activitat literària de Chirbes, una exigència estètica —que hauria de ser un *a priori* en tota producció literària— i una exigència moral igualment ponderada. Determinades modes literàries, molt ben analitzades per l'autor, van proclamar la diferència entre l'exigència estètica d'un llibre i la seva fondària moral o contingència política; per a Chirbes, les dues coses van de bracet, com per al grecs la paraula *belleza* era companya de les paraules *virtut* i *bondat*.

Més encara: els diaris de Chirbes són d'una intel·ligència alhora fenomenal (l'aparença, el que es veu) com noümenal (allò que es cova al pensament); i giren a l'entorn de tres eixos molt ben articulats, que són el paisatge físic —naturalista i ciutat—, la sensibilitat —anome-

vida. No així en el cas de Chirbes: vida, amor, lectures, sabers diversos, compassió, episodis grotescos, tendresa i curiositat intel·lectual corren a l'uníson: l'ofici de viure i l'ofici d'escriure s'hi confonen “en una vasta i profunda unitat” (Baudelaire).

I s'agraeix que Chirbes, valencià que escrivia en castellà —una *koiné* a Espanya, al capdavant—, es refereixi en aquests diaris, més d'una vegada, a la grandesa de *Tirant lo Blanc* i a la sinceritat crítica de Joan Fuster. Escriu el 1997 (únic apunt de tot l'any): “Releo *Tirant lo Blanc*. La vida entera entre las páginas de un libro. Además, la emoción de la lengua de mi infancia”. Ni Salvador Espriu ni Josep Pla no hi queden tan bé, per raons que entren en el marc de la severitat moral de què ja hem parlat. S'agraeix, doncs, la seva honradesa, sempre més enllà del “políticament correcte”.

I un últim apunt: Chirbes no mostra cap entusiasme per aquells escriptors que basen la seva literatura en allò que han escrit els homes i dones que els han precedit, i menys encara pels seus contemporanis —en lloa uns, com ara Carmen Martín Gaité, i en rebenta uns altres, com ara Arturo Pérez-Reverte, cosa que es pot fer amb un solatge de coneixements literaris bàsics. En un país en què ja costa trobar un bon novel·lista que sigui també un intel·lectual robust, aquest llibre és tot un esdeveniment.

El dietari de Chirbes, el millor en 50 anys, és d'una intel·ligència alhora fenomenal i noümenal